

Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden

868

Vragen van het lid **Koenders** (PvdA) aan de minister van Buitenlandse Zaken over *Transatlantische betrekkingen*. (Ingezonden 21 februari 2002)

1
Wat is u reactie op het artikel van Commissaris Patten in de *Financial Times* van 15 februari waarin hij zich zorgen maakt over het «unilateralistische instinct» van de VS en in dat verband het gebruik van projectie van militaire macht als «profoundly misguided» kwalificeert?¹

2
Deelt u deze analyse en bent u het eens dat dit artikel geenszins wordt ingegeven door anti-Amerikanisme, maar door zorg over invulling van een brede agenda ten aanzien van het belang van internationale samenwerking? Zo ja, welke specifieke voorstellen heeft u genomen cq. gesteund in recente overleggen om te komen tot een gemeenschappelijke Europese agenda en wat is daarvan de inhoud?

3
Welk beleid staat Nederland precies voor ten aanzien van het gebruik van de term «as van het kwaad» en welke beleidsvoorstellen steunt U als het gaat om Europees beleid ten aanzien van Irak, Iran en Noord-Korea. Bestaat er überhaupt Europese

eenstemmigheid over deze cruciale dossiers? Zo nee, waarom niet?

4
Kunt U een gedetailleerde reactie geven op de uitlatingen van minister van Buitenlandse zaken Powell over de opties ten aanzien van Irak?² Welke beleidslijn zou de EU terzake moeten volgen? Onder welke internationaalrechtelijke, militair/strategische en politieke voorwaarden acht U een militaire optie in Irak gerechtvaardigd? Hoe beoordeelt U de politiek ten aanzien van inspecties en de effectiviteit daarvan?

5
Handhaaft U uw eerder ingenomen mening dat de State of the Union Speech van president Bush vooral ook in binnenlandspolitiek kader moet worden gezien en retoriek daarbij van groot belang was?³ Welke Europese ministers steunen daarbij uw visie terzake? Welke bijdrage gaat u aan deze discussie leveren?

6
Hoe beoordeelt u de analyses tijdens de Wehrkunde Tage in Munchen met betrekking tot de NAVO, waarbij de politieke functie het lijkt te winnen van een militair-operationele? Welke positie neemt U in dat verband in ten aanzien van enerzijds de noodzakelijke versterking van de NAVO en anderzijds, in het verlengde daarvan, de NAVO-uitbreiding en welke positie neemt U in tijdens het

aanstaande bezoek van premier Nastase?

7
Welke initiatieven acht U van belang om de transatlantische betrekkingen nu te versterken met concrete Europese initiatieven? Hoe kan de politiek van de Europese defensie-identiteit en veiligheidspolitiek een nieuwe impuls gegeven worden?

¹ *Financial Times*, 15 februari jl.

² O.a. de *Volkskrant*, 14 februari jl.

³ Algemeen Overleg d.d. 17 februari jl.

Antwoord

Antwoord van minister **Van Aartsen** (Buitenlandse Zaken). (Ontvangen 21 maart 2002)

1 en 2
Commissaris Patten maakt in genoemd artikel in de *Financial Times* melding van de vrees dat het succes in de campagne in Afghanistan in de VS mogelijk het instinct versterkt dat het gebruik van militaire macht de enige basis voor veiligheid zou zijn, dat de VS alleen op zichzelf kan vertrouwen en dat bondgenoten nuttig kunnen zijn, maar dat de VS sterk genoeg is om zelfstandig te handelen. Commissaris Patten spreekt de hoop uit dat die instincten niet de overhand krijgen, want deze zouden «profoundly misguided» zijn. De les van 11 september, zo stelt Commissaris Patten, is nu juist dat

we zowel Amerikaanse leiderschap als internationale samenwerking nodig hebben en wel «on an unprecedented scale».

Met dit laatste ben ik het van harte eens. Maar de kennelijke vrees dat de VS vanaf nu alleen op zichzelf zullen vertrouwen, deel ik niet. De VS zal die instrumenten inzetten die zij effectief acht: internationale instellingen, bilaterale kanalen of ad-hoc structuren zoals de gevormde coalitie. Dat is bij uitstek een zakelijke benadering en sluit een multilaterale aanpak geenszins uit.

De VS maakt in de strijd tegen het terrorisme gebruik van een scala aan instrumenten waarvan, naast coalitieopbouw, het gebruik van militaire macht een onderdeel is. De zorgvuldigheid waarmee de anti-Taliban coalitie is opgebouwd bewijst hoezeer de VS in die strijd medestanders nodig heeft en hoezeer de VS zich daarvan bewust is. Van strikt unilaterale is geen sprake: geen land, hoe groot en sterk ook, kan een effectief internationaal beleid voeren zonder te investeren in relaties met anderen. Er zijn in dat opzicht ook geen aanwijzingen dat de VS in de strijd tegen terrorisme alleen op zichzelf en op eigen militaire macht zal vertrouwen. President Bush heeft in zijn herdenkingsrede op 11 maart jl. de noodzaak van internationale samenwerking op diplomatiek, financieel en militair gebied opnieuw onderstreept. Ook de Nederlandse regering is van mening dat de strijd tegen het internationale terrorisme een brede agenda vereist, die vooralsnog ook een militaire component omvat, en zet zich daarvoor in alle relevante fora in (EU, VN, NAVO, enz.). Daarnaast zal Nederland zich blijven inzetten voor een brede transatlantische dialoog, zowel in NAVO-kader als tussen de EU en VS en bilateraal, en voor een effectieve multilaterale aanpak van het internationale terrorisme.

3 en 4

Zoals reeds aangegeven in mijn brief van 6 februari jl. aan de Kamer, is de Regering van mening dat ten aanzien van de genoemde drie landen een kritische houding gerechtvaardigd is, ook al zijn er tussen de drie wel verschillen aan te geven.

De gebezigde woorden «As van het kwaad» zijn niet de terminologie van de Nederlandse Regering of de Europese Unie, maar het is van

belang dat binnen de EU een duidelijk en eensgezind standpunt wordt ingenomen ten aanzien van de aanpak van massavernietigingswapens. Nederland bepleit een intensieve dialoog tussen de EU en de VS, gericht op de vraag: wat is het meest effectieve beleid ten aanzien van deze landen. De Nederlandse regering is van mening dat een combinatie van druk en dialoog de juiste weg is deze landen te bewegen tot wijziging van beleid.

Noord-Korea heeft een uitgebreid rakettenarsenaal en is een belangrijke bron van proliferatie van raketten, raketonderdelen en -technologie. De raketprogramma's van andere risicolanden zijn voor een belangrijk deel hierop gebaseerd. Er wordt vanuit gegaan dat Noord-Korea beschikt over een groot arsenaal chemische wapens en over ingrediënten voor kernwapens. De internationale gemeenschap tracht Noord-Korea te bewegen wederom IAEA-inspecties toe te staan en een eind te maken aan de proliferatie van raketten en de eigen programma's op het gebied van ballistische raketten en massavernietigingswapens.

Tussen de VS en Noord-Korea is sinds 1994 het Agreed Framework van toepassing, waarbinnen Noord-Korea afziet van verdere ontwikkeling van een zwaarwater kernreactor in ruil voor de levering van olie en de bouw van een tweetal lichtwaterreactoren voor civiel gebruik (die minder proliferatiegevoelig zijn). Ondermeer via de «Korean Energy Development Organisation» (KEDO), waaraan ook de EU deelneemt, wordt uitvoering gegeven aan het «Agreed Framework». De Amerikaanse regering heeft het beleid t.a.v. Noord-Korea vorig jaar geëvalueerd. De VS legt een zwaar accent op verificatie van eventueel te maken en gemaakte afspraken. De VS heeft herhaaldelijk aangegeven het toenaderingsbeleid van Zuid-Korea richting Noord Korea te steunen, laatstelijk nog tijdens het bezoek van President Bush aan Seoel. De VS is nog altijd bereid om een dialoog met Noord-Korea te starten.

Ook door de EU en EU-landen zijn besprekingen met Noord-Korea gevoerd, waarbij door President Kim Jong-Il is gesteld dat Noord-Korea zich zal houden aan het eigen

moratorium op raket testen, maar dat het om economische redenen niet kan afzien van export van raketten en rakettechnologie.

Binnen de EU bestaat consensus over het feit dat de deur moet worden open gehouden door middel van een kritische dialoog, waarbij met name de onderwerpen non-proliferatie en mensenrechten aan de orde worden gesteld. De EU-rol dient ook ter ondersteuning van de Zuid-Koreaanse «sunshine» politiek. Zuid-Korea geeft bij herhaling aan dat het contact tussen de EU en Noord-Korea van belang is om het uitgangspunt van deze politiek, toenadering tussen Noord- en Zuid-Korea, te verwezenlijken.

In de verhouding met Iran vormt de Iraanse opstelling m.b.t. proliferatievraagstukken, terrorisme, mensenrechten en het Israelisch-Palestijnse conflict onderwerp van bijzondere zorg. Hoewel de conservatieve krachten in Iran nog sterk zijn, biedt de hervormingsgezinde regering van de tweemaal met grote meerderheid verkozen president Khatami mogelijkheden voor een geleidelijke uitbouw van de bilaterale en EU-betrekkingen met Iran en een alomvattende dialoog over bovengenoemde problemen. Op dit moment wordt in de EU in Raadskader overlegd over de ontwerponderhandelingsrichtlijnen voor een Handels- en Samenwerkingsakkoord tussen de EU en Iran. Nederland ziet een dergelijke overeenkomst niet slechts als een economisch instrument, maar wil hierin ook een plaats geven aan de politieke dimensie van de betrekkingen met Iran.

De Algemene Raad heeft daarnaast besloten tot een evaluatie van het geheel der betrekkingen met Iran alvorens met goedkeuring van het mandaat het groene licht voor de onderhandelingen te geven.

De uitspraken van minister van Buitenlandse Zaken Powell geven een duidelijk beeld van het beleid van de VS ten opzichte van Irak. De VS eisen van Bagdad in eerste instantie onvoorwaardelijke toelating van wapenspecteurs.

Washington zou daartoe actieve steun gaan zoeken bij de internationale gemeenschap om de druk op Bagdad te vergroten. De VS zijn echter niet bereid met Bagdad

over de modaliteiten van wapeninspectie te onderhandelen. Washington streeft verder naar aanpassing van het VN-sanctieregime per eind mei a.s., wanneer de Veiligheidsraad hierover vergadert. Hoewel de VS ten opzichte van Irak een harde lijn voorstaat, heeft nog geen definitieve besluitvorming terzake plaatsgevonden en blijven nadrukkelijk alle opties – politiek, diplomatiek en militair – open. Powell heeft verder sterk de nadruk gelegd op consultatie met bondgenoten. Een VS-alleingang ligt niet voor de hand. Evenals de VS streeft de Europese Unie naar uitvoering van alle VN-Veiligheidsraadsresoluties (m.n. 1284 en 1382), gericht op volledige ontmanteling van de Irakese massavernietigingswapens (capaciteit). Daartoe zal een intensief inspectieregime moeten worden hervat, waarbij sprake zal zijn van onvoorwaardelijke, onmiddellijke en onbeperkte toegang van de UNMOVIC wapeninspecteurs. Zolang dit niet door Bagdad wordt toegestaan is de EU ook niet bereid tot een dialoog. De EU heeft medio 2001 zijn steun uitgesproken voor Brits/Amerikaanse voorstellen om de sancties zodanig aan te passen dat de handel met Irak wordt verruimd onder gelijktijdige verscherping van de controle op export van militaire goederen naar het land. Tenslotte proberen de EU en de lidstaten met humanitaire hulp en leveranties binnen de mogelijkheden van het Olie-voor-Voedsel programma van de VN de nadelige gevolgen van de sancties voor de Iraakse bevolking te verzachten. Irak heeft ondertussen aangegeven te willen praten over de toelating van UNMOVIC. Een eerste gesprek tussen de Secretaris Generaal van de VN en een Irakese delegatie vond op 7 maart jl. plaats. Tijdens deze ontmoeting was voornamelijk sprake van identificatie van te bespreken onderwerpen. Irak heeft geen voorwaarden verbonden aan het houden van een tweede vergadering. Het is nog niet duidelijk of Irak dan zal willen praten over de toelating van inspecteurs. Indien op korte termijn geen betekenisvolle resultaten op dit gebied kunnen worden geboekt, zal de internationale gemeenschap zich moeten bezinnen op vervolgstappen. Zowel nationaal als internationaal is de meningsvorming nog gaande over de vraag wat deze stappen zouden kunnen inhouden, mede op basis van

de daarbij aan de orde zijnde militair/strategische en politieke aspecten.

5

De door President Bush uitgesproken «State of the Union» kon binnen de VS rekenen op grote bijval van zowel de bevolking als het Congres. Wat betreft de gebezigde taal ligt de «State of the Union» in het verlengde van de in de VS na 11 september 2001 gedane oproepen aan de bevolking om eensgezindheid te betrachten in zowel de strijd tegen het terrorisme, het verdedigen van de Amerikaanse normen en waarden en het herstel van de economie. In die zin moeten mijns inziens de door President Bush gebruikte bewoordingen worden geïnterpreteerd. Op de speech van President Bush is op allerlei manieren gereageerd. De Franse President Chirac heeft onlangs aangegeven dat Frankrijk en de VS in de strijd tegen het terrorisme op exact dezelfde lijn zitten.

Ik kan mij hierbij volledig aansluiten. Ik herhaal nogmaals dat het voor een zinvolle discussie belangrijk is dat niet zozeer de retoriek, maar vooral de substantie in het oog wordt gehouden.

6

Na de terroristische aanslagen van 11 september heeft het Bondgenootschap zich onmiddellijk gecommitteerd aan de strijd tegen terrorisme met het invoeren van artikel 5. Dit vormde een belangrijke ondersteuning van de transatlantische solidariteit, die in de VS met zeer veel waardering is ontvangen. Vervolgens heeft de NAVO op een aantal terreinen (o.m. AWACS-vliegtuigen in de VS, marineschepen in de Middellandse Zee) een concrete militaire bijdrage geleverd in de strijd tegen het internationale terrorisme. Gezien de noodzaak van een zeer brede coalitie, die ook een groot aantal niet NAVO-landen omvat, was het Bondgenootschap niet als zodanig het kader waarbinnen die coalitie vorm kreeg. Dit neemt niet weg dat een groot aantal NAVO-landen, waaronder Nederland, een substantiële bijdrage leveren, zowel aan «Enduring Freedom» als aan ISAF.

De campagne tegen het terrorisme heeft verschillende doelen en zal naar verwachting nog jaren kunnen duren.

Inschakeling van de NAVO bij – een gedeelte van – deze strijd kan ook in de toekomst niet worden uitgesloten. E.e.a. betekent dan ook bepaald niet dat de NAVO zich meer en meer tot een politieke organisatie zal ontwikkelen, ten koste van het militaire aspect. Dat zou ook een vreemde conclusie zijn, in het licht van het feit dat thans zo'n 60 000 militairen deelnemen aan de crisisbeheersingsoperaties van de NAVO op de Balkan.

De NAVO zal zich na 11/9 aan de nieuwe situatie moeten aanpassen. Naar de mening van de Nederlandse regering en andere NAVO-lidstaten is bezinning nodig over de vraag in hoeverre capaciteiten en structuren aanpassing behoeven in het licht van asymmetrische bedreigingen. De NAVO-Top in Praag in november aanstaande zal derhalve meer zijn dan alleen een «uitbreidings-Top». Naast de vraag welke landen zullen worden uitgenodigd tot de NAVO toe te treden, zal ook het onderwerp van aanpassing van de NAVO in het licht van de strijd tegen het terrorisme centraal staan.

De discussie daarover is reeds begonnen en Nederland heeft in dit verband tijdens de NAVO-Ministeriële in december 2001 een aantal suggesties gedaan. Ze hebben onder andere betrekking op de versterking van het «Weapons of Mass Destruction Centre», waarvoor toevoeging van een speciale «audit unit» en NBC-gerelateerde database is voorgesteld.

Tevens is voorgesteld in NAVO-verband de tekortkomingen te definiëren met betrekking tot onze defensieve vermogens ten aanzien van terroristische operaties en onszelf doelstellingen op te leggen voor de NAVO-planning terzake.

Tot slot is gesuggereerd de training van militaire eenheden die ingezet kunnen worden bij NBC-aanvallen te coördineren en te verbeteren. Deze en andere voorstellen worden thans uitgewerkt en besproken.

De komende maanden zal intensief verder gesproken worden over een herformulering van het bestaande «Defence Capabilities Initiative» voor de verbetering van NAVO's capaciteiten (meer aandacht voor o.a. communicatie, inlichtingen, «smart weapons» etc.), de verbetering van reactiemogelijkheden inzake de dreiging van

massavernietigingswapens, eventuele aanpassing van de commandostructuur en meer op bepaalde regio's toespitste «outreach» activiteiten. Een ander onderwerp waar de NAVO veel aandacht aan besteedt is de relatie met de Russische Federatie. Voortbouwend op het besluit van de NAVO-Ministeriële van afgelopen december om nieuwe, effectieve mechanismen voor consultatie, samenwerking, gemeenschappelijke besluitvorming en gecoördineerde/joint action op te zetten, is de afgelopen periode hard gewerkt aan een nadere invulling. V.w.b. de onderwerpen die in de nieuwe NAVO-Rusland Raad aan de orde kunnen komen wordt thans gedacht aan: terrorismebestrijding, crisisbeheer, non-proliferatie, wapenbeheersing en vertrouwenwekkende maatregelen, «theatre missile defence», «search and rescue» op zee, «military to military contacts» en «civil emergency». Het betreft dus niet alleen politieke, maar zeker ook militaire onderwerpen. Er wordt naar gestreefd tijdens de volgende NAVO-Ministeriële in mei a.s. overeenstemming te hebben over vorm en inhoud. De nieuwe NAVO-Rusland Raad biedt naar de mening van de regering een uitstekende mogelijkheid op een aantal terreinen de samenwerking met de Russische Federatie structureel en duurzaam te versterken. Naarmate dat lukt wordt de veiligheid in Europa verder versterkt. Met betrekking tot uitbreiding van de NAVO verwijs ik naar mijn brief van 19 december jl., met name het daarin verwoorde NAVO-standpunt dat tot aan de NAVO-Ministeriële in Reykjavik in mei a.s. de aandacht gericht zal zijn op de voortgang van de aspirant-landen in het «Membership Action Plan». Nederland zal daarom de komende maanden geen publieke verklaringen inzake specifieke landen doen, noch toezeggingen aan bepaalde landen. Dezelfde lijn is ook tijdens het bezoek van MP Nastase op 26 en 27 februari jl. gevolgd, waarbij overigens wel alle begrip is uitgesproken voor de politieke, psychologische en strategische overwegingen die aan de Roemeense aspiraties ten grondslag liggen en voor de inspanningen die Roemenië levert.

7

Voor het EVDB betekenen de recente ontwikkelingen een herbevestiging van de uitgangspunten die de Nederlandse regering al sinds de aanvang van het EVDB-proces heeft geformuleerd. Deze omvatten onder andere: meer en vooral betere, snel inzetbare Europese capaciteiten, garantie op een nauwe samenwerking tussen de EU en NAVO, alsmede de mogelijkheid tot betrokkenheid van niet-EU Europese NAVO-Bondgenoten. De Europese landen zullen serieuzer moeten werken aan de versterking van de relevante capaciteiten. Er is hier een nauwe band met het «Defence Capabilities Initiative» van de NAVO. De weg die door Nederland is gekozen – nauwere samenwerking met partners inzake specifieke projecten – verdient navolging. De Europese landen zullen meer militaire inspanningen moeten plegen, of dat nu in het kader van de NAVO is of in het kader van de Europese Unie. Dit is een van de belangrijkste middelen om op langere termijn de transatlantische band te behouden. Daarnaast spant Nederland zich in om een passende regeling voor de samenwerking tussen EU en NAVO tot stand te brengen. Nadat aanvankelijk Turkije in de NAVO een blokkade opwierp, aangezien men een betere regeling voor de participatie van Turkije in EU-geleide operaties wenste, ligt thans Griekenland nog dwars, omdat men het met Turkije bereikte compromis te ver vindt gaan. De Nederlandse inzet is om hiervoor op korte termijn een oplossing te vinden.